

УДК 351.82

Д. Г. Дармошук,
здобувач кафедри політології та філософії ХарПІ НАДУ,
м. Харків

РОЛЬ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Проаналізовано підходи до розвитку сільських територій через популяризацію зеленого туризму в Україні.

Ключові слова: державне управління, туризм; сільський туризм; зелений туризм; туристичний кластер.

Постановка проблеми. Розвиток сільських територій у зв'язку зі значним скороченням сільськогосподарського виробництва потребує нових видів діяльності. Одним із них є сільський або зелений туризм, який може надати нові робочі місця сільським жителям і сприятиме розвитку інфраструктури села.

Відродження села як один із важливих елементів системоутворення сільських територій неможливе без становлення високотехнологічного, конкурентоспроможного й прибуткового аграрного сектору, формування нової організаційної структури сільського господарства та його ринкової інфраструктури, складовою якої є сільський зелений туризм.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села. За роки незалежності України в сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масова заробітчанська міграція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку сільського зеленого туризму для вітчизняної науки хоч і є новою, проте вона перебуває в епіцентрі уваги багатьох науковців. Значний науковий інтерес становлять праці таких вчених, як: В. Г. Безсонюк, М. І. Волошина, Г. С. Ємець, Ю. О. Зінько, В. К. Євдокименко, О. Д. Король, Ю. Б. Кушнір, М. А. Лендел, О. О. Любцева, В. І. Мацол, Т. А. Пінчук, А. Д. Чудновський.

Аналізуючи сучасні наукові джерела щодо проблематики розвитку державного управління стосовно різних сфер розвитку країни, в тому числі й зеленого сільського туризму, можемо зазначити, що вітчизняні вчені у галузі державного управління сформувавши досить вагому теоретичну основу розвитку зеленого сільського туризму.

Проблематику державного регулювання розвитку туризму загалом і зеленого туризму, зокрема, розкрили у своїх працях В. Д. Бакуменко, В. Г. Бульба, Л. І. Давиденко, І. В. Зоріна, В. А. Квартальов, В. Ф. Кифяк, О. С. Кулініч, Ю. О. Куц, В. І. Луговий, Ю. О. Оболенський, Г. А. Папірян, М. І. Пірен, В. С. Сенін, А. О. Чечель, В. Д. Холодок та ін.

Мета статті – показати роль зеленого туризму в розвитку сільських територій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вирішення комплексу організаційно-правових питань щодо розвитку сільського зеленого туризму необхідно розглядати через призму правового становища особистих селянських господарств, правовий режим землі та майна цих господарств, основних засад господарської діяльності особистих селянських господарств тощо.

Законом України «Про туризм» виділено дві категорії осіб, які можуть вести діяльність у сфері туризму, в тому числі сільського або екологічного (зеленого). Першою категорією є фізичні особи, зареєстровані як підприємці. Вони не здійснюють посередницької діяльності у сфері туристичних і супутніх послуг, тобто продають власні туристичні послуги й належать до категорії інших суб'єктів підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг .

При цьому треба брати до уваги, що екскурсоводи, гіді, провідники та фахівці з подібних питань повинні одержати у місцевих органів виконавчої влади спеціальний дозвіл на право здійснення туристичного супроводу. Друга категорія включає фізичних осіб, які не зареєстровані як підприємці й надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо [1].

Отже, туристичні послуги у сфері сільського зеленого туризму не обов'язково належать до підприємницької діяльності.

Крім того, ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» прямо визначає використання майна садиби, зокрема, для надання послуг у сфері сільського зеленого туризму, як діяльність, що не є підприємницькою. Така діяльність може проводитися без створення юридичної особи в рамках особистого селянського господарства індивідуально або із залученням інших членів родини, які спільно проживають. Ці послуги можуть включати в себе реалізацію надлишків власної сільськогосподарської продукції, що також не потребує реєстрації як підприємця [2, с. 11].

Реєстрація власника садиби як підприємця вимагається лише у випадку, якщо він є власником чи орендарем так званого колективного засобу розміщення, тобто надає десять або більше місць для тимчасового проживання (ночівлі). Власники чи орендарі індивідуальних засобів, які надають не більше дев'яти місць для тимчасового розміщення, не реєструються як фізичні особи-підприємці

Крім того, власник садиби може сплачувати внески на своє пенсійне та соціальне страхування добровільно, якщо в цьому виникне потреба. Також власник садиби може звернутися із заявкою про надання категорії своїй садибі як туристичного об'єкта добровільно, якщо це потрібно для задоволення запитів туристів, але це його право, а не обов'язок.

Власник садиби може найняти працівника, якщо це буде необхідно, адже трудові договори між власником садиби, який не зареєструвався як підприємець, та працівниками укладаються тільки письмово і підлягають реєстрації протягом одного тижня у місцевому органі служби зайнятості за місцем проживання працівника [3].

Також власник садиби не зобов'язаний мати освіту за спеціальністю «готельне господарство», щоб надавати послуги з розміщення і харчування туристів. Проте треба пам'ятати, що в разі наявності десяти або більше місць для розміщення туристів, власник садиби буде зобов'язаний виконувати вимоги

Правил користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг.

Зауважимо, що ліцензування послуг із розміщення та харчування туристів законом не вимагається. Послуги з розміщення і харчування туристів не звільнені від сплати податку на додану вартість, але прибуток від оренди житла не підлягає оподаткуванню цим податком незалежно від суми. Послуги з харчування туристів підлягатимуть обов'язковій сплаті податку на додану вартість тільки якщо протягом останніх календарних 12 місяців сума доходу від цих послуг перевищить 300 тис. грн.

Доходи від оренди житла та інших приміщень садиби оподатковуються за загальною ставкою податку з доходів фізичних осіб 15 %. Проте на цю суму не нараховуються збори на обов'язкове пенсійне та соціальне страхування, оскільки власник садиби тільки надає у користування своє майно, а не виконує при цьому інші платні роботи чи послуги для туристів.

Крім того, власник садиби, який не зареєструвався як підприємець, веде книгу обліку доходів, не зобов'язаний фіксувати свої витрати, пов'язані з розміщенням туристів у садибі. Річ у тім, що при поданні річної податкової декларації, власник садиби має право повернути собі 25 % одержаного від оренди житла доходу без додання документів, які підтверджують витрати, як це вимагається від підприємців [4].

Якщо приватні підприємці мають сплачувати податок з доходів авансом щоквартально, то власник садиби може сплачувати податок з доходів від надання послуг з харчування туристів на підставі річної декларації (якщо ці доходи не звільнені від оподаткування згідно з наступним абзацом), або протягом 40 днів після закінчення звітного кварталу в частині доходів від розміщення туристів.

Власники садиб, які надають послуги в обсязі не більше ніж дев'ять місяців для тимчасового розміщення (проживання), можуть виконувати подібні вимоги добровільно. Втім, вони зобов'язані подавати органу податкової служби декларацію про дохід від надання послуг з тимчасового розміщення (проживання).

Обов'язково також вести книгу реєстрації, у якій зазначаються ім'я, прізвище та по-батькові туриста, рік народження, місце проживання та документ, який засвідчує особу туриста, дату прибуття і вибуття, а також вартість наданих послуг. Статистична звітність подається за формою, встановленою місцевими органами виконавчої влади.

Треба мати на увазі, що значна частина прав та обов'язків туристів забезпечується законодавством лише у відносинах з ліцензованими туристичними операторами та туристичними агентами. Додержання цих прав та обов'язків власниками садиб, які не зареєструвалися як підприємці, має переважно добровільний характер, за винятком загальних цивільно-правових обов'язків. Права та обов'язки туриста визначено Законом України «Про туризм».

Окрім правових та етичних аспектів організації зеленого туризму, заслуговують на увагу й питання організації побуту. На нашу думку, ідеальним для українського села є схема відведення для гостей другого поверху садиби з розплануванням її на три або чотири житлові номери. Для того, щоб гості почували себе зовсім вільно, до виходу з оселі через кімнати господарів, варто обладнати для них окремі веранду й вихід.

Про якість послуг, які селянин надаватиме туристові, завжди будуть свідчити такі чинники:

- положення садиби;
- якість ліжок, матраців;
- якість меблів у кімнаті;
- доступ до ванної і її обладнання;
- функціональність кімнати (її висота, розміри, а навіть ландшафт за вікном)
- гігієна і безпека;
- доступ до додаткових служб: кухня, відпочинкова частина, місце для відпочинку на відкритому повітрі .

Отже, важливою складовою відпочинкової пропозиції є умови проживання, які повинні гарантувати можливість зручного нічлігу, дотримання особистої гігієни, наявність повноцінного харчування.

Для успішного провадження зеленого сільського туризму господарям варто керуватися рекомендаціями з категоризації сільського житла української Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Присвоєння категорії житлу, що надається у користування відпочиваючим, дає право господареві оселі повідомляти про відповідну якість житлових умов у рекламних засобах Спілки, що сприятиме збільшенню відпочинкового попиту та доходів господаря.

Також власник садиби може пропонувати такі додаткові послуги:

- уміння господарів бути екскурсоводами (знання території, туристичних та історичних маршрутів, знання легенд, забезпечення доступу до туристичної інформації завдяки зібраним картам, посібникам тощо);
- опрацювання і пропонування спеціальних послуг, як: випічка хліба, переробка овочів та фруктів, наука плетіння з лози, вишивки тощо;
- можливість взяти напрокат устаткування: велосипедів, водного обладнання тощо;
- усіляких послуг, пов'язаних з відпочинком (бажана співпраця з іншими постачальниками послуг у даній місцевості або найближчій околиці).

Отже, на ефективність організації зеленого туризму впливають:

- природні ресурси конкретного середовища, які визначають стиль життя місцевої громади і впливають на формування іміджу кожного села;
- особливість культури;
- духовна спадщина або традиції регіону;
- місця для ночівлі з визначеним стандартом харчування;
- продумана сфера послуг;
- інформація стосовно туристичних трас, святкувань та розваг;
- виробничо-комунікаційна інфраструктура].

Важливою підвалиною організації сільського зеленого туризму є також особисті якості господарів агроосель, тому що вони повинні навчитися основам сервісу й культури гостинності, бути щирими, усміхненими та мати організаторські здібності. Господар повинен пропонувати гостям розмаїття

можливостей проведення вільного часу, використовуючи ресурси довкілля, доступний інвентар, місцеві святкування, а також пропозиції інших сервісних служб.

Окрім того, успішність організації зеленого сільського туризму залежить від таких чинників: родинних, господарських, регіональних.

До родинних чинників відносять:

- вільні від основної роботи члени сім'ї
- професійна кваліфікація та вміння зацікавити;
- комунікабельність хазяїв і доброзичливе ставлення до гостей
- добрі стосунки з сусідами;
- особисті якості (комунікабельність, талант керівника).

До господарських чинників належить:

- локалізація;
- відповідні будинки, приміщення та інвентар;
- тип сільськогосподарської продукції;
- здорова їжа;
- безпека;
- місця рекреації на свіжому повітрі;
- можливість цікавих занять.

До регіональних (сільських) чинників відноситься:

- привабливе розташування;
- інфраструктура;
- чиста незабруднена природа;
- мальовничість природного пейзажу [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, необхідною умовою ефективної організації сільського зеленого туризму є розробка пакета різнобічних пропозицій стосовно проведення дозвілля у сільському середовищі поза межами самої агрооселі. Це стає можливим після проведення господарем аналізу наявних у його розпорядженні потенційних ресурсів, які можна було б використати для розробки унікальної пропозиції.

Одним з актуальних напрямків організації обслуговування туристів у сільській місцевості є анімація, тобто поживлення програм обслуговування, відпочинку і дозвілля туристів, насичення цих програм ігровими елементами та шоу-продуктами. Анімація в туризмі зумовлена загостренням конкуренції між однаковими за рівнем сервісу і місцезнаходженням осередками сільського зеленого туризму.

Також для ефективного впровадження зеленого туризму необхідним є високий рівень поінформованості населення про послуги, які надаються шляхом реклами в Інтернеті, на телебаченні, в пресі, встановленням спеціальних інформаційних позначок на трасах й біля оселі. Крім того, в організатора сільського зеленого туризму виникає необхідність переконання односельчан у тому, що організація прийому гостей сприятиме зміцненню індивідуальних фермерських господарств, сприятиме збереженню сільських ландшафтів, чистоті довкілля.

Отож, на організацію сільського зеленого туризму впливає значна кількість факторів, але, не зважаючи на себе, в Україні можливе ефективно провадження сільського зеленого туризму.

Список використаних джерел:

1. Біль М. Механізм державного управління туристичною галуззю (регіональний аспект) : наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник. – К. : НАДУ, 2009. – 40 с.
2. Гаман П. І. Державне регулювання розвитку рекреаційної сфери Карпатського регіону України : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / П. І. Гаман ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – К., 2009. – 40 с.
3. Ільїна М. В. Роль туристично-рекреаційної сфери у забезпеченні сталого розвитку / М. В. Ільїна // Екологічний менеджмент у загальній системі управління : зб. тез доп. XI щоріч. Всеукр. наук. конф., Суми, 20-21 квіт. 2011 р. / відп. за вип. О. М. Теліженко. – Суми : СумДУ, 2011. – Ч. 1. – С. 110–112.
4. Мерзляк А. Удосконалення організаційної структури державного регулювання сфери рекреаційних послуг в Україні / Анжела Мерзляк, Ольга Соловйова // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Дніпропетр. регіон. ін-ту держ. упр. НАДУ при Президентові України. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 4 (7).
5. Мігущенко Ю. В. Державне регулювання туристично-рекреаційної сфери України як передумова підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі / Ю. В. Мігущенко // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сб. науч. трудов. – Б. м. : [б. в.], 2007. – Вип. 3. – С. 1317–1325.

Darmostuka D. G. Green tourism role in development rural.

The approaches to rural development through popularization of green tourism in Ukraine.

Key words: governance, tourism, rural tourism, green tourism, tourism cluster.

Надійшла до редколегії 21.11.2016 р.